

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності»

Студента 2 курсу, 8м групи,
спеціальності “Право”
спеціалізації “Правове
забезпечення безпеки
підприємницької діяльності”

Римара Івана
Євгенійовича

Науковий керівник
канд. юр. наук, доцент

Бризгалов Ігор
Володимирович

Гарант освітньої програми
канд. юрид. наук, професор

Крегул Юрій
Іванович

Київ-2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	5
1.1. Сутність економіко-кримінологічної трансформації економічної злочинності.....	5
1.2. Поняття і класифікація за об'єктом злочинів у сфері господарської діяльності.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	22
2.1. Контрабанда (ст. 201 КК).....	22
2.2. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК).....	34
2.3. Фіктивне підприємництво (ст. 205 КК).....	40
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	47
3.1. Специфіка початку досудового розслідування та його загальних положень стосовно господарських злочинів.....	47
3.2. Доказування по кримінальних провадженнях відносно вказаних кримінальних правопорушень.....	50
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

Вступ

Актуальність теми «Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності» зумовлена тим, що одним із основних критеріїв визначення стабільності в суспільстві є рівень розвитку економіки держави, як пріоритетного напрямку її діяльності.

Вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, зокрема таких, що порушують основи підприємницької діяльності, у сфері кредиту і банківської діяльності, ухилення від сплати податків і митних платежів тощо, «знижують» економічний потенціал держави та, відповідно, рівень життя громадян, оскільки в деяких випадках суми збитків вираховуються в мільйонах.

Наприклад, на брифінгу, проведеному органами прокуратури, де мова йшла про корупційні прояви у бюджетній сфері, перший заступник прокурора Вінницької області Руслан Нікітчин, сказав, що у регіоні мають місце схеми заволодіння бюджетними грошима при наданні послуг чи проведенні робіт. Найкраще про результати роботи говорять конкретні приклади.

Так, прокуратурою Вінницької області спільно з Управлінням захисту економіки та Головним управлінням Національної поліції в області викрито організовану злочинну групу та направлено у березні 2018 року до суду обвинувальний акт відносно її членів за обвинуваченням у вчиненні злочинів, передбачених ч. 5 ст. 191, ч. 4 ст. 209, ч. 3 ст. 28 ч. 2 ст. 366 КК України.

Зокрема, встановлено, що організована злочинна група, до складу якої увійшли лісничий одного з дочірніх підприємств державного лісогосподарського підприємства Вінницької області, директор товариства з обмеженою відповідальністю та головний бухгалтер цього підприємства, упродовж 2016-2017 років, шляхом зловживання службовим становищем, заволоділи грошовими коштами у сумі 660 тис. грн, частину яких у подальшому легалізували через вказане підприємство. Зазначені кошти призначалися як оплата за проведені лісозаготівельні роботи, однак, які у дійсності суб'єктом господарювання не проводилися.

Характерною особливістю вчинення деяких економічних злочинів є приховування основного злочину шляхом вчинення інших, «підпорядкованих»

злочинів, що суттєво впливає на ефективність їх розслідування. Зазвичай, для приховування одних злочинів вчиняються, наприклад, такі злочини, як фіктивне підприємництво; легалізація (відмивання) грошових коштів або іншого майна, здобутих злочинним шляхом; доведення підприємства до банкрутства; підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут та використання підроблених документів; незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення, використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж.

Саме тому питання пошуку оптимальних способів протидії злочинам у сфері господарської діяльності, а також їх розслідування є актуальним у будь-який час.

Крім того, актуальність дослідження проблем розслідування злочинів у сфері господарської діяльності також зумовлюється змінами, яких зазнало вітчизняне законодавство, зокрема щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності, та ін.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження правової природи розслідування злочинів у сфері господарської діяльності.

Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи поставленні наступні **завдання**:

1. Охарактеризувати господарські правопорушення та види юридичної відповідальності за їх вчинення.
2. Визначити поняття та види господарських злочинів
3. Привести систематизацію господарських злочинів
4. Дослідити особливості кримінальної відповідальності за злочини у сфері підприємництва.
5. Виявлення криміналістичної та кримінально-процесуальної фіксації слідів та факту вчинення економічного злочину.

Об'єктом дослідження є злочини у сфері господарської діяльності.

Предметом випускної кваліфікаційної роботи виступають методи та засоби вивчення та аналізу розслідування злочинів у сфері господарської діяльності.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Сутність економіко-кримінологічної трансформації економічної злочинності

Реформування економічних і соціально-політичних відносин відбувається на фоні постійного зростання обсягів виробництва тіньового економічного сектора та корупції. Головними причинами утворення таких суспільно небезпечних явищ є неефективність економічних і політичних реформ, внаслідок чого поглиблюється загальноекономічна криза, відбувається зубожіння всіх верств населення, посилюється організована злочинна діяльність, корупція. Економічна злочинність здійснює свою діяльність в межах легальних структур, а блокування з окремими адміністративними і політичними кланами шляхом їх підкупу підвищує організаційну міцність злочинного середовища. Використовуючи в своїх інтересах окремих працівників органів державної влади та правоохоронних органів, представники злочинних угруповань поступово паралізують їх діяльність. [42, с.31]

Кримінологи, ведучи дискусії про причини розкрадання особою приватної, колективної чи державної власності або причетності її до так званих традиційних злочинів, відмічають порушення в неї психіки. Як правило, вони приписуються спадковості чи середовищу, тому досить багато зусиль витрачається на те, щоб визначити значення першого чи другого фактора, який обумовлює кримінальну поведінку індивіда. Не можна сказати, що ці зусилля завершуються успіхом. Дотепер не з'ясовано, чому одні особи вчиняють злочини, а інші ні. Досить тривалий час дискусії в кримінології щодо правових заходів боротьби зі злочинами значною мірою спрямовувались, насамперед, проти традиційної злочинності, пов'язаної із застосуванням насилля і зазіханням на власність. І хоч традиційна злочинність залишається не менш серйозною проблемою, в центрі уваги громадськості сьогодні опинилися інші форми злочинності. Поряд із незаконним розповсюдженням наркотичних речовин і всіма його небезпечними соціальними і збитковими для здоров'я наслідками, до радикальних змін

становища в галузі кримінальної політики призвела, в першу чергу, економічна злочинність.

Поняття “економічна злочинність” в законодавстві не зустрічається і не має чіткого юридичного змісту. На сьогодні взагалі відсутнє загальноприйняте визначення цього поняття. В той же час існує значна схожість позицій щодо основного змісту цього поняття, виходячи із яких до економічної злочинності належить, насамперед, така злочинність, безпосереднім мотивом якої є економічний зиск.

Економічна злочинність, як правило, розглядається як кваліфіковані та окремі злочини, що вчиняються у значних розмірах, об'єктами яких є значні державні чи колективні цінності. Такі злочини, як засвідчує судова практика, важко розкриваються в рамках кримінальних справ. В якості прикладів економічної злочинності можна привести приховування від сплати податків до державного бюджету, розкрадання у значних розмірах колективного чи державного майна, контрабанда і т. ін. [19]

Економічна злочинність не є масовою злочинністю і, природно, є підстави для висновків про те, які дії відносяться до такої злочинності. Із визначення економічного злочину слідує, що він повинен вчинятися з корисливою метою.

Тому може виникнути намагання дослідити питання про схильність індивіда до економічної злочинності, наприклад, через вроджену легковажність чи надзвичайну скупість людини, якщо її з дитинства виховували в дусі кар'єрної над успішності в житті.

В той же час відповідні дослідження в Україні щодо психологічного стану злочинців раніше не проводились і зрозуміло чому. Адже, якщо задуматись над тим, які якості повинні бути притаманні тому, хто працює в дирекції правління транснаціональної корпорації і приймає рішення про придбання підприємств всупереч антимонопольному законодавству, самовільно встановлює ціни на продукцію чи товари при корпоративному постачанні всупереч податковому законодавству, то стає зрозумілим, що він — звичайний обиватель. І це передбачення залишається в силі, коли йдеться, наприклад, про промислове

шпигунство, хабарництво та інші діяння, які більше наближені до традиційної злочинності.

Якщо ж особу, яка постійно і систематично займається кваліфікованим видом економічної злочинності, порівнювати з іншими злочинцями, то зрозумілою стає міжнародна практика корумпованих політичних систем. Важко повірити, що один із колишніх керівників нашої держави П. Лазаренко, вивозячи за кордон мільярдну суму валютних цінностей, мав особливу схильність до цього внаслідок спадковості або виховання відповідного середовища.

Тому навряд чи доцільним буде намагання пояснювати економічну злочинність, зіславшись на інші дефекти в окремих індивідів. Такий підхід завів би кримінальну політику в глухий кут. Але навіть якщо всупереч цьому намагатися, наприклад, встановити окремі типи людей, які відрізняються схильністю до вчинення економічних злочинів, то такий дослідницький підхід навряд чи допоміг би в попередженні злочинності. [43, с. 263]

До сьогодні відсутні інші ефективні методи, які могли б застосовуватись для демократичного суспільства, дозволили ретроактивно виправити особистості, що вчиняють економічні злочини. Упередити рецидив економічної злочинності шляхом застосування виховної методики практично неможливо, тобто формування з таких осіб обережних особистостей з позиції кримінальної політики неможливо.

Якщо припустити, що злочин — це обдумана поведінка, якою в більшості випадків об'єднуються злочинці, то виникає необхідність у застосуванні зовсім іншого підходу до проведення заходів по упередженню злочинів. У такому випадку увага повинна зосереджуватися, в основному, на середовищі, де вчиняються злочини, а також на обставинах, що пов'язані з ними.

Такий ситуативний підхід до цієї проблеми дозволяє вирішити її лише частково. Практика розрізняє типи економічних злочинів. Але ж мало ймовірно, що при допомозі одного і того ж методу можна покінчити, наприклад, з викиданням із цукроварень неочищеної води в природні водойми. Навпаки, спеціалісти стверджують на користь того, що використовувати необхідно моделі

різних типів злочинів і доцільно вживати заходи з врахуванням пов'язаних з ними обставин.

Якщо ж виходити з тих позицій, що випадок робить із громадянина злодія (відповідно і до економічної злочинності), то цим можна скоротити ризик переростання злочинності із однієї сфери в іншу після вжиття заходів проти якого-небудь виду злочину. Відправним пунктом у цьому разі є умова, за якої кожний злочин унікальний і породжується цілим рядом обставин, що взаємодіють між собою, як правило, лише в окремих випадках. Тому малоімовірно, щоб нещасливий збіг обставин постійно повторювався.

Якщо впроваджені заходи по попередженню протиправних діянь будуть націлені більше на ситуацію, у якій знаходиться конкретний індивід, і на пов'язані зі злочинними діяннями обставини, то можна констатувати, що на окремі із тих, що мають велике значення для економічної злочинності, досить важко впливати.

Для валютних злочинів вирішальне значення мають, наприклад, достатньо значущі зміни на міжнародному валютному ринку, які часто повторюються. Але міжнародний валютний ринок неможливо регулювати простими вказівками, метою яких є попередження подібних злочинів в Україні.

Число злочинних діянь боржників зростає в період низької кон'юнктури. Значна кількість підприємств нині зволікає із оголошенням банкрутства, очікуючи підвищення реальної кон'юнктури, що, на їх думку, може врятувати їх підприємство від продажу особі, яка згодом перепрофілює його, залишивши працівників без роботи.

Економічна злочинність, яка пов'язана з реалізацією нерухомості, найбільше активізує свою діяльність в період інфляційних процесів, тобто тоді, коли капітал направляється до основних засобів, які зберігають власну цінність. Практика за 2011 рік підтверджує те, що боротися з інфляцією в Україні не легше, ніж з економічною злочинністю. Цей чинник свідчить зокрема про наявність в державі несправедливості у перерозподілі власності, яка за своїми дієвими елементами досить схожа на економічну злочинність. З інфляційними процесами

необхідно боротися в силу причин більш актуальних, ніж ті, які призводять до виникнення економічної злочинності. [42, с. 67]

Протягом тривалого періоду дискусії в сфері кримінальної політики, як і правові заходи боротьби зі злочинами, значною мірою спрямовувались, насамперед, проти так званої традиційної злочинності, пов'язаної із застосуванням насилля та зазіханням на власність. І хоч традиційна злочинність залишається не менш важливою проблемою, в центрі уваги знаходились інші форми протиправних діянь.

Причиною цього стало те, що економічна злочинність, у порівнянні з традиційною, завдає більших матеріальних збитків для держави чи окремих колективів, має небезпечні наслідки для всього суспільства або окремих осіб. У той же час превентивні заходи застосовувались не в потрібному напрямку, а суспільна система контролю і санкцій не зосереджувалась на боротьбі з економічною злочинністю.

Економічні злочини повинні розглядатися як злочини, що наносять значні збитки державі, суспільним цінностям чи групам осіб. Ці злочини, як правило, важко попередити і розкрити. До таких злочинів можна віднести розкрадання державного і колективного майна, службові злочини в економічній сфері, а також злочини в сфері обігу цінних паперів і фінансів. [41, с. 75]

Також, до економічних злочинів необхідно віднести службові злочини, якими наносяться матеріальні чи фінансові збитки державі або колективу, мотивом яких є отримання злочинцями економічного зиску.

Визначення поняття "економічна злочинність" має за мету розкрити проблему та намітити шляхи протидії цьому вкрай небезпечному суспільному явищу в Україні, а також боротьби з незаконними діяннями за допомогою не лише кримінально-правових, а й інших засобів. Різноманітні визначення цього поняття породжують окремі суперечності. Виходячи із обсягів "тіньової" підприємницької діяльності в Україні, можна зробити висновок, що лише до незначної частини економічних злочинів правоохоронні органи застосовують передбачені Кримінальним кодексом України заходи [42, с. 93].

Неможливо, звичайно, ставити знак рівності між несплаченими податками і збільшенням кількості злочинів, передбачених ст. 212 Кримінального кодексу України, що могло б мати місце за умови ліквідування економічної злочинності.

Разом з тим, відомі збитки, зокрема, значні суми які не сплачуються до бюджету суб'єктами господарювання України шляхом укладання фіктивних угод. Одним із таких прикладів є укладення 17 комерційними структурами м. Києва лише з однією іноземною фірмою “Альбїон Фундасьїон” за рік 96 угод на загальну суму понад 5 млрд. грн. Незважаючи на термін їх повернення, кошти залишилися за кордоном. Недонадходження до бюджету в результаті проведення цих операцій склало майже 5 млрд. грн.

Отже, економічна злочинність у порівнянні з традиційною спричиняє значно більші матеріальні збитки і призводить до більш небезпечних наслідків для всього суспільства та окремих осіб. Протягом останніх 17 років превентивні заходи застосовувались правоохоронними органами не в потрібному напрямку і виявилися недостатніми, а державна система контролю і санкцій не зосереджувалась на боротьбі з економічною злочинністю.

Сьогодні практика функціонування практично всіх економічних та соціальних сфер України свідчить про те, що будь-які великомасштабні заходи для ліквідації економічної злочинності чи злочинності взагалі варто застосовувати дуже обережно. Подібні заходи мають настільки великий вплив на суспільство, що для їх застосування необхідні зовсім інші політичні кроки чи більш переконливе суспільне мотивування, ніж лише бажання представників влади успішно боротися з організованою злочинністю.

Безумовно, універсальні методи боротьби з економічною злочинністю на сьогодні відсутні. Досвід роботи органів Служби безпеки, Міністерства внутрішніх справ та прокуратури по попередженню організованої злочинності підтверджує думку, що кожний тип економічної злочинності може попереджуватися заходами, спеціально виробленими лише для нього. Одночасно можна констатувати, що практично кожний захід, ефективний у боротьбі з тим чи іншим видом злочинності, може мати супутні негативні наслідки.

1.2. Поняття і класифікація за об'єктом злочинів у сфері господарської діяльності

Об'єднуючи в самостійний розділ Особливої частини Кримінального кодексу України (VII розділ) злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності, законодавець виходить із спільності їх родового об'єкта, яким є суспільні відносини, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг.

З об'єктивної сторони більшість злочинів у сфері господарської діяльності вчиняються шляхом дії (наприклад, фіктивне підприємництво, протидія законній господарській діяльності, незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, контрабанда тощо). Окремі злочини можуть виразитися тільки у бездіяльності (ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів тощо).[19]

Велику частину злочинів у сфері господарської діяльності слід віднести до злочинів з формальним складом. Тому такі злочини необхідно вважати закінченими незалежно від настання наслідків, тобто з моменту вчинення вказаних у законі дій. Так, виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту чи збут підроблених грошей, державних цінних паперів або білетів державної лотереї є закінченим з моменту вчинення хоча б однієї з указаних дій, а не з моменту настання негативних наслідків внаслідок цих дій.

Серед злочинів у сфері господарської діяльності є злочини з так званім матеріальним складом, тобто такі, для об'єктивної сторони яких необхідно встановити не тільки суспільне небезпечне діяння, а й настання шкідливих наслідків, це, наприклад, приховування стійкої фінансової неспроможності, доведення до банкрутства.

Відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності законодавець пов'язує з розміром предмету злочину. Так, відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему України настає тільки тоді, коли предметом цього злочину були бюджетні кошти у великих розмірах.

Більшість диспозицій статей, що встановлюють відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності, є бланкетними, тому встановлення ознак об'єктивної сторони цих злочинів передбачає звернення до низки законодавчих та інших нормативних актів інших галузей права - наприклад, підприємницького, банківського, митного, податкового, валютного тощо.

Суб'єктивна сторона злочинів, які вчиняються у сфері господарської діяльності, характеризується виключно умисною формою вини. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони деяких складів є наявність мотиву та мети. Так, відповідальність за розголошення комерційної таємниці настає тільки тоді, коли це діяння вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів. Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, утворюють злочин за наявності спеціальної мети - розголошення чи іншого використання таких відомостей.

Суб'єктами злочинів у сфері господарської діяльності можуть бути особи, які досягли 16-річного віку. На підставі прямої вказівки закону суб'єкт деяких злочинів - спеціальний (службова особа, платник податків, засновник, власник суб'єкта господарської діяльності та інші).

З'ясування зазначених об'єктивних та суб'єктивних ознак дозволяє сформулювати поняття злочинів у сфері господарської діяльності. Це умисне діяння (дія або бездіяльність) у сфері господарської діяльності, що заподіює шкоду суспільним відносинам, які складаються з приводу виробництва, розподілу обміну і споживання товарів, робіт та послуг.

Залежно від безпосереднього об'єкта посягання, злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності можуть бути таких видів:

1. Злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України (ст.ст. 199, 200, 201, 210, 211, 212, 204, 216).
2. Злочини у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності господарюючих суб'єктів (статті 205, 206, 209, 213, 229, 230, 231, 232).
3. Злочини, що пов'язані з банкрутством (статті 218-1, 219, 220-1).
4. Злочини у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів (статті 222, 223-1, 224).

5. Злочини у сфері обслуговування споживачів (стаття 227).

6. Злочини у сфері приватизації державного та комунального майна (стаття 233).

Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності передбачена нормами, об'єднаними у розділ VII Особливої частини чинного КК.[27, с. 45]

На підставі Закону від 15 листопада 2011 р. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності” із КК України було вилучено 16 статей - 202, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234, 235. Прийняття цього закону стало чи не найбільшим реформуванням вітчизняного КК за весь час його чинності. Подібна об'ємна декриміналізація сталася лише у 1992 р., коли було скасовано кримінальну відповідальність одразу за 18 діянь.[28, с. 155]

З об'єктивної сторони переважна більшість злочинів у сфері господарської діяльності вчиняються шляхом дії (наприклад, виготовлення підроблених грошей, контрабанда, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, шахрайство з фінансовими ресурсами). Об'єктивна сторона окремих злочинів у сфері господарської діяльності може виражатись і в бездіяльності (умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, приховування інформації про діяльність емітента тощо). Серед розглядуваних злочинів трапляються злочини з формальним складом (зокрема, фіктивне підприємництво, порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом), матеріальним складом (доведення до банкрутства, ухилення від сплати податків і зборів, незаконне використання знака для товарів і послуг тощо), а також із формально-матеріальним складом (наприклад, незаконне використання інсайдерської інформації).

Суб'єктивна сторона злочинів у сфері господарської діяльності, як правило, характеризується умислом. При цьому обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони окремих злочинів є мотив або мета (наприклад, обов'язковою ознакою виготовлення підроблених грошей виступає мета збуту, а обов'язковою ознакою дій, спрямованих на отримання відомостей, що становлять комерційну або

банківську таємницю, мета розголошення чи іншого використання цих відомостей).

Суб'єкт частини злочинів у сфері господарської діяльності є спеціальним (службова особа суб'єкта господарської діяльності, фізична особа - підприємець, особа, яка зобов'язана сплачувати податки і збори, особа, якій комерційна або банківська таємниця стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, тощо). [14]

Залежно від видового об'єкта злочини у сфері господарської діяльності можливо класифікувати таким чином:

- 1) Злочини проти системи грошового обігу, фондового ринку і порядку обігу деяких документів (статті 199, 200, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2);
- 2) Злочини проти системи оподаткування і системи загальнообов'язкового державного соціального страхування (статті 204, 212, 212-1);
- 3) Злочини проти бюджетної системи (статті 210, 211);
- 4) Злочини проти порядку переміщення предметів через митний кордон України (ст. 201);
- 5) Злочини проти порядку зайняття господарською діяльністю (статті 203-1, 203-2, 206-2, 206, 209, 209-1, 213, 227);
- 6) Злочини проти прав кредиторів (статті 219, 222);
- 7) Злочини проти засад добросовісної конкуренції (статті 229, 231, 232);
- 8) Злочини проти порядку приватизації (ст. 233).

Умовність запропонованої класифікації полягає в тому, що окремі господарські злочини посягають на кілька видових (безпосередніх) об'єктів, а поміщені тільки в одну класифікаційну групу. Наприклад, шахрайство з фінансовими ресурсами віднесено до злочинів проти прав кредиторів, хоча в тій частині, в якій цей злочин полягає у незаконному одержанні пільг щодо податків або спробі їх одержання, він є посяганням на систему оподаткування. [28, с. 178]

Приписи регулятивного законодавства не дозволяють визнавати господарськими частину відносин, охоронюваних нормами розділу VII Особливої частини КК. Сказане стосується, наприклад, відносин, пов'язаних зі сплатою податкових і страхових внесків, а також приватизаційних відносин. [29, с. 403]

З приводу визначення родового об'єкту злочинів у сфері господарських злочинів було висловлено багато точок зору, детальний аналіз яких може становити предмет самостійного дослідження. Тут лише відзначимо, що всі вони можуть бути зведені до чотирьох основних груп, які полягають у наступному.

Родовий об'єкт злочинів у сфері господарської діяльності це:

- 1) Народне господарство і його система;
- 2) Суспільні інтереси у сфері господарювання;
- 3) Господарська діяльність;
- 4) Система суспільних відносин, що виникають у процесі господарської діяльності і охороняються кримінальним законом.

Всі наведені погляди за наявності деяких відмінностей між ними в той же час більшою чи меншою мірою відображають ті чи інші суттєві риси досліджуваного об'єкта і тому не можуть бути відкинуті та ігноровані. Однак тут слід акцентувати увагу на наступному. Злочини, передбачені розділом VII КК, своїм родовим об'єктом мають суспільні відносини, що складаються і функціонують у сфері господарської діяльності. Під останньою розуміють діяльність суб'єктів господарювання, спрямовану на виготовлення і реалізацію продукції, виконання робіт, чи надання послуг вартісного характеру, які мають цінову визначеність. Ці відносини, що об'єктивно складаються і у які вступають особи фізичні і юридичні (суб'єкти суспільних відносин), завжди базуються на певній формі власності: приватній, комунальній, державній та ін. У своїй єдності відносини господарювання і власності утворюють економічну систему даного суспільства, під якою розуміють систему усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованої на виробництво, обмін, розподіл і споживання матеріальних благ та надання послуг, а також на здійснення інших видів економічної діяльності відповідно до цілей, які ставить перед собою суспільство. [27, с. 46]

Злочини у сфері господарської діяльності - це передбачені нормами КК суспільно небезпечні, винні діяння, які посягають на суспільні відносини, що складаються у процесі господарської діяльності. [28, с. 54]

Безпосередніми об'єктами даних злочинів виступають конкретні охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, які складаються у певній сфері господарської діяльності. Так, скажімо, основним безпосереднім об'єктом злочину передбаченого ст. 201 “Контрабанда” є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини з приводу встановленого державою порядку переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України.

За особливістю конструкції об'єктивної сторони складу злочину більшість злочинів у сфері господарської діяльності відносяться до злочинів з формальним складом. Тобто для визнання цих злочинів закінченими не потрібно настання суспільно небезпечних наслідків, достатнім є лише вчинення суспільно небезпечного діяння (у формі дії або бездіяльності), наприклад ст. 200.

Окремі злочини у сфері господарської діяльності мають матеріальний склад. У даних злочинах в якості суспільно небезпечних наслідків, як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину, переважно виступають: отруєння людей (ч. 3 ст. 204), інші тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 204, ч. 3 ст. 206), велика шкода (ч. 3 ст. 206), значні розміри, великі розміри, особливо великі розміри (ст. 212), велика матеріальна шкода (ст. 219, ст. 220-1, ч. 2 ст. 222, ч. 2 ст. 224) тощо.

Кримінальна відповідальність за злочини у сфері обслуговування споживачів передбачена у таких складах злочинів:

- обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 204, є мета збуту.
- обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є також мотив – корислива чи інша особиста заінтересованість винної особи або її бажання задовольнити ті чи інші інтереси третіх осіб.
- випуск або реалізація недоброякісної продукції (ст. 227), тобто такої, що не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам, або некомплектної продукції та товарів, якщо такі дії вчинені у великих розмірах. Під випуском або реалізацією недоброякісної продукції, вчиненими у великих розмірах, слід вважати розміри, що перевищують триста неоподатковуваних мінімум доходів громадян.

За вчинення злочинів у сфері приватизації державного або комунального майна передбачається відповідальність у таких складах злочинів:

- незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233). Незаконною вважається приватизація державного, комунального майна шляхом заниження його вартості через

- визначення її у спосіб, не передбачений законом, або використання підроблених приватизаційних документів, а також сама приватизація майна, яке не підлягає приватизації згідно з законом, або приватизація неправомочною особою.

Варто зазначити, що істотна декриміналізація посягань у господарській сфері, зумовлена відмовою від командно-адміністративних методів управління і переходом економіки України на ринкові рейки, відбулася не лише у зв'язку з ухваленням та набранням чинності КК 2001 р., а й набагато раніше - у першій половині 90-х років минулого століття. [26, с. 89]

З урахуванням ринкових реалій та інших поважних обставин у КК 2001 р. з'явився ряд нових статей, наприклад, ст. 204 ("Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів"), ст. 209 ("Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом"), ст. 233 ("Незаконна приватизація державного, комунального майна"). Тут доречно навести висловлювання д-ра юрид. наук М.В.Талан про те, що за новелами кримінальної відповідальності за господарські злочини можна простежити історію економічного розвитку держави, визначити пріоритети її економічної політики. [40, с. 33]

Питання про визначення поняття господарських злочинів (злочинів у сфері господарської діяльності), їх родовий об'єкт та про класифікацію цих злочинів традиційно належать в юридичній літературі до числа дискусійних. Якщо у стислій формі розглянути, як вирішувались дані питання у вітчизняній кримінально-правовій доктрині напередодні прийняття нового КК України, то побачимо наступне [28, с. 83].

Так, П.П.Андрушко об'єкт господарських злочинів визначив як врегульовані державою відносини між членами суспільства з приводу

виробництва і реалізації товарів, продукції різного призначення, виконання робіт і надання послуг, тобто як правовідносини у сфері господарської діяльності, які складають систему господарювання. За безпосереднім об'єктом науковець поділяв господарські злочини на шість основних груп: 1) Злочини, що посягають на встановлений порядок здійснення підприємницької діяльності та окремих її видів; 2) Злочини, що посягають на фінансову діяльність; 3) Злочини, що посягають на встановлений порядок виготовлення і використання документів у господарській діяльності; 4) Злочини, що посягають на встановлений порядок реалізації споживачам товарів і надання послуг; 5) Злочини, що посягають на свободу підприємницької діяльності; 6) Злочини, що посягають на відносини у сфері сільськогосподарського виробництва.[39, с. 18]

Господарські злочини визначаються як передбачені кримінальним законом суспільне небезпечні посягання на врегульовані державою відносини у сфері господарської (підприємницької) діяльності з виробництва суб'єктами господарювання товарів та іншої продукції, виконання робіт, надання послуг та посягання на фінансову діяльність держави.

Звертає на себе увагу та обставина, що запропонована П.П.Андрушком дефініція господарських злочинів включає в себе окрему вказівку на посягання на фінансову діяльність держави. При цьому об'єкт господарських злочинів, як зазначалось вище, обмежується відносинами з приводу виробництва і реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг, і відносини, пов'язані з фінансовою діяльністю держави, в ньому не виокремлюються. Така, на перший погляд, неузгодженість не є випадковою, якщо згадати, що в одній із своїх статей П.П.Андрушко ще у 1998 р. висунув ідею виділення у новому КК України окремого розділу “Злочини, що посягають на фінансову діяльність та бюджетну систему”. Відзначалось, що не всі господарські злочини, які містились у главі VI Особливої частини КК 1960 р. “Господарські злочини”, пов'язані саме з порушенням підстав і порядку здійснення підприємницької діяльності. “Оскільки обов'язок сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів виникає не лише у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності, то і ухилення від їх сплати посягає на фінансову діяльність держави по формуванню доходної частини

бюджету, встановлений порядок сплати платниками податків тих обов'язкових платежів до бюджетів, які визначаються державою”. [39, с. 57]

Д-р юрид. наук В.О.Навроцький під родовим об'єктом господарських злочинів розуміє систему господарства України, яка складається з фактичної (сукупності наявних сфер, галузей господарської діяльності) і функціональної сторін (принципів, за якими здійснюється господарювання в державі). Господарські злочини визначаються львівським науковцем як передбачені нормами КК суспільне небезпечні посягання, які заподіюють істотну шкоду системі господарювання [41, с. 357].

За об'єктом господарські злочини поділяються на три групи: 1) Посягання на інтереси споживачів; 2) Перешкоджання правомірній підприємницькій діяльності; 3) Порушення порядку заняття господарською діяльністю.

Остання із названих груп у свою чергу включає в себе такі підрозділи:

- а) Злочинне ставлення до матеріальних ресурсів;
- б) Фінансові зловживання;
- в) Порушення заборон та обмежень у сфері господарства.

Необхідно зауважити, що з теоретичної точки зору, думка про віднесення деяких фінансових зловживань до посягань саме на систему господарства може викликати заперечення. Показово, що сам В.О.Навроцький, відзначаючи у відзиві на автореферат кандидатської дисертації Н.М.Ляпунової “Кримінальна відповідальність за приховування банкрутства та фіктивне банкрутство” невдалість визначення родового об'єкта господарських злочинів як ринкової системи господарювання, що відбиває ринкові відносини, засновані на врегульованій нормами права взаємодії всіх суб'єктів підприємництва, пише, що далеко не всі господарські злочини посягають саме на ринкову систему господарювання. Принаймні, на думку вченого, це стосується ухилення від сплати податків, деяких інших посягань. [41, с. 234]

Видається, що наведені вище міркування П.П.Андрушка, В.О.Навроцького та інших не втратили свою актуальність, не дивлячись на те, що у новому КК України ідея виділення окремої глави про відповідальність за злочини проти фінансових інтересів держави втілення не знайшла. З огляду на те, що у розділі

VII Особливої частини КК 2001 р. досить потужно представлений блок кримінально-правових норм фінансового спрямування (маються на увазі передусім статті про злочини проти систем оподаткування, бюджетного і валютного регулювання), можна стверджувати, що визначення злочинів у сфері господарської діяльності має включати вказівку на весь спектр взятих під кримінально-правову охорону соціальних цінностей і не повинне обмежуватись врахуванням лише тих відносин, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів, робіт, послуг.[28, с. 78]

Таким чином, виходячи з того, що критерієм поділу цих злочинів на групи має виступати підгруповий об'єкт злочинів, то саме такий підхід дозволяє в межах всієї сукупності злочинів, передбачених нормами, об'єднаними у розділ VII Особливої частини КК, виділити окремі групи більш-менш близьких один до одного посягань, які мають спільний для них об'єкт. Як зазначає д-р юрид. наук В.Я. Тацій, видовий об'єкт сприяє виділенню тих невеликих груп відносин, на які посягають однорідні господарські злочини. Виділення окремих підгруп господарських злочинів, на думку науковця, надає системі більшої стрункості, посилює її практичну значущість. В юридичній літературі видовий об'єкт визначається як підгрупа близьких, подібних соціальних благ, що входить у більш широку групу однорідних, однопорядкових цінностей. Видовий об'єкт — це об'єкт підгрупи дуже близьких за характером злочинів. Займаючи проміжне становище між родовим і безпосереднім об'єктами, будучи частиною родового об'єкта і знаходячись з останнім у співвідношенні “вид” – “рід”, видовий об'єкт дає змогу виокремити специфічні групи злочинних посягань на близькі, взаємопов'язані соціальні цінності.[48, с. 87]

Отже, в залежності від видового об'єкта злочини у сфері господарської діяльності можна класифікувати таким чином:

- 1) Злочини проти порядку обігу грошей, цінних паперів, інших документів: виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК); виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224 КК); незаконні дії з

документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК);

2) Злочини проти системи оподаткування: ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212 КК); незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК); незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (ст. 216 КК);

3) Злочини проти системи бюджетного регулювання: порушення законодавства про бюджетну систему України (ст. 210 КК); видання нормативно-правових або розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку (ст. 211 КК);

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДАНИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Контрабанда (ст. 201 КК)

Українська статистика по контрабанді за 2018 р. говорить про зростання зовнішньої торгівлі на 22% (імпорт зріс в порівнянні з 2016 роком на 26%, експорт на 19%). Для влади це причина для гордості, адже це офіційні дані, так звана легальна торгівля.

Але якщо подивитися результати бізнесу контрабандистів і менеджерів прикордонних схем, то зрозуміло, що в порівнянні з їх успіхом, офіційне керівництво країни - безнадійні лузери. Якщо брати за відправну точку потенційну контрабанду з 5-ма державами, торгівлю з якими аналізувався рік тому, маємо зростання з 2,012 мільярдів доларів до 3,976 мільярдів. Майже вдвічі – ось де справжній успіх. Але це лише частина картини. За 2017 рік у торгівлі з сусідами немає підтвердження обох сторін на переміщення товарів на суму 5,931 мільярдів доларів. Це потенційна контрабанда, і нижня її оцінка, як зазначено вище – зокрема нелегальні поставки тютюну, алкоголю, без “Свроблях”. 5,931 мільярди доларів при тому, що весь легальний зовнішньоторговельний оборот країни 92,8 млрд – багато.

Статистика показує реальні обсяги проблеми - ввізна контрабанда з Польщею становила 1,33 мільярди доларів за 2017 рік. З Угорщиною 946 мільйонів. Якщо дивитися відсоток контрабанди, то імпорт з Угорської республіки на 45% тіньовий – українська статистика його не бачить. Цьому сприяє те, що Україна слабо контролює прикордонний регіон, населений етнічними угорцями. Представники замкнутої спільноти (які працюють в тому числі і в місцевій митниці) навряд чи будуть активно протидіяти заробітку друзів і родичів.

Але навіть і без цього чинника проблема колосальна: показник Польщі – “всього лише” 27,8%, а це означає, що з кожного третього товару, ввезеного в Україну, не сплачено митні платежі.

Наведене лише підкреслює надзвичайну вагу боротьби з контрабандою.

Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладко ствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років[2].

Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочини, передбачений цією статтею, або службовою особою з використання службового становища, карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти з конфіскацією майна.

Стаття 201 КК складається з двох частин, що містять заборонювальні норми, та примітки. Родовим об'єктом злочину є сфера господарської діяльності. Безпосередній об'єкт злочину - встановлений законодавством порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон України. Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами злочину є порядок обігу предметів дозвільної системи, порядок сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, громадська безпека, здоров'я населення, авторитет органів державної влади тощо.

Предметом злочину можуть бути будь-які товари у великих розмірах (якщо їхня вартість у 1000 та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), а також, незалежно від їхньої вартості, історичні та культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, радіоактивні або вибухові речовини, зброя та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, а також стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України. Відповідно до п. 39 ст. 1 Митного кодексу України, товари - це будь-яке рухоме майно (у тому числі валютні та культурні цінності), електрична, теплова й інші види енергії, а також транспортні засоби, за винятком тих, що використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України. Контрабанду наркотичних засобів,

психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів потрібно кваліфікувати за ст. 305 КК. [34, с. 45]

Об'єктивна сторона злочину (ч. 1 ст. 201 КК) полягає в переміщенні через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю предметів контрабанди.

Переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем - це їх переміщення поза місцем розташування митного органу (тобто поза зонами митного контролю), або поза часом здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання службовими особами митного органу своїм службовим становищем. Переміщення предметів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю - це їх переміщення з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом або таких, що містять неправдиві дані.

Обов'язковою ознакою складу злочину є місце його вчинення - це митний кордон (межі митної території України, яка збігається з державним кордоном України, за винятком спеціальних митних зон). [34, с. 648]

Спеціальні питання кваліфікації та призначення покарання за цей злочин, тлумачення певних термінів і понять, відмежування його від інших злочинів розкриваються в постановках Пленуму Верховного Суду України № 8 від 3 червня 2005 р. "Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил" та № 8 від 30 травня 2008 р., "Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України" від 3 червня 2005 року № 8 "Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил".[18]

Злочин є закінченим з моменту фактичного незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України (формальний склад). Замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлено до переміщення через митний кордон України (під час огляду чи переогляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо). Незаконне

переміщення на територію України предметів контрабанди, виявлених під час митного контролю, утворює закінчений склад злочину.

Кваліфікуючими ознаками контрабанди (ч. 2 ст. 201 КК) є вчинення її:

- 1) за попередньою змовою групою осіб;
- 2) особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею.

Службова особа, що вчинила контрабанду з використанням свого службового становища, за наявності необхідних до того підстав несе відповідальність за сукупність злочинів, передбачених статтями 201 та 364-366 КК. Якщо особа мала умисел на незаконне переміщення через митний кордон товарів у великих розмірах, але перемістила їх невеликими частинами, вартість кожної з яких є меншою від 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, її дії належить розглядати як продовжуваний злочин і кваліфікувати за ст. 201 КК .[34, с. 651]

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон України, який є необхідною умовою нормальної діяльності митних органів по стягненню передбачених законодавством платежів, здійсненню митного контролю і митного оформлення предметів. Додатковим факультативним об'єктом контрабанди можуть виступати встановлений порядок обігу предметів дозвільної системи, порядок сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, громадська безпека, здоров'я населення.

Усі предмети контрабанди поділяються на дві групи:

- 1) Предмети, яким притаманні спеціальні ознаки, що надають підстави для кваліфікації їх незаконного переміщення через митний кордон України за ст. 201 незалежно від розміру контрабанди: а) Історичні та культурні цінності; б) Отруйні, сильнодіючі, радіоактивні або вибухові речовини; в) Зброя та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї); г) Спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації.

Специфіка предмета злочину у таких ситуаціях зумовлює необхідність кваліфікації за сукупністю злочинів (застосуванню, крім ст. 201, підлягають, зокрема, ст. ст. 263, 265, 267, 321);

2) товари, які вільно обертаються в Україні і незаконне переміщення яких через митний кордон України утворює склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 201, лише у випадку вчинення його у великих розмірах: а) наркотичні засоби; б) психотропні речовини; в) їх аналоги; г) прекурсори; д) фальсифіковані лікарські засоби.

Контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів потрібно кваліфікувати за ст. 305.

Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю підробленої національної валюти України, іноземної валюти, державних цінних паперів або білетів державної лотереї, здійснюване з метою їх збуту на території України чи за кордоном, треба кваліфікувати не як контрабанду, а як готування до їх збуту (ст. ст. 14, 199).

Порушення порядку переміщення через митний кордон валюти України, іноземної валюти, банківських металів, платіжних та інших документів, платіжних карток тягне адміністративну відповідальність, передбачену МК.

Культурні цінності не завжди є водночас історичними, але історичні цінності визнаються частиною культурних цінностей. Вивезення культурних цінностей з України здійснюється за наявності спеціального дозволу, який видається в установленому законом порядку. Вивезенню з України не підлягають: а) культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання; б) культурні цінності, включені до Національного архівного фонду; в) культурні цінності, включені до Музейного фонду України[9].

Отруйні речовини - це отрути, токсини (бойові, лікарські, сільськогосподарські та інші), які, потрапляючи всередину організму людини через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини або психоневрологічний розлад, порушення дихання чи функції серцево-судинної системи, ураження нирок (нефропатію) чи печінки (гепатопатію) тощо. Вони можуть бути мінерального (миш'як, стрихнін, ртуть та сулема, синильна кислота та інші ціаніди, пестициди тощо), рослинного (отрута, виділена із мухомора, блідої поганки тощо), тваринного (зміїна отрута та отрута, що

виробляється членистоногими тваринами) або змішаного чи штучного (хімічного) походження.

Сильнодіючі речовини - це лікарські, побутові, промислові та інші хімічні речовини, здатні своїм впливом на живий організм заподіяти йому шкоди. До них, зокрема, віднесені аміназин, бісептол, гросептол, еритроміцин, ефералган, камфора, корвалол, ністатин, нітрогліцерин, новокаїн, сульфадимезин, тетрациклін, фурацилін, Деякі інсуліни та вітаміни, кислота нікотинава, настойки женьшеню і прополісу, розчин йоду спиртовий. До сильнодіючих речовин належать і інші кислоти, луги, солі.[34, с. 646]

Незаконне переміщення зазначених сильнодіючих речовин через митний кордон України має тягнути кримінальну відповідальність за ст. 201 тільки у тих випадках, коли кількість зазначених лікарських засобів значно перевищує розміри, необхідні для лікування конкретної особи. Це є питанням факту, яке повинно вирішуватись на підставі конкретних матеріалів справи.

Під радіоактивними речовинами слід розуміти ядерне паливо яке може виділяти енергію шляхом самопідтримуваного ланцюгового процесу ядерного поділу поза ядерним реактором, радіоактивні продукти та відходи, а також речовини природного або штучного походження, що містять у своєму складі радіоактивні ізотопи, обладнання та установки (технічні пристрої) - джерела іонізуючого випромінювання.

Вибухові речовини - хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до само поширення з великою швидкістю хімічної реакції з утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла. Б

Бойові припаси – частина озброєння, безпосередньо призначена для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд і виконання спеціальних завдань

Зброя – охоплює всі можливі види зброї, які належать до військового майна і можуть використовуватися військовослужбовцями.

Під товаром слід розуміти будь-який продукт праці, що має споживчу вартість, призначений для задоволення потреб людини і при цьому вироблений для відчуження шляхом продажу, обміну, здавання на комісію (консигнацію)

тощо, а не для власного споживання чи використання. Не є предметом цього злочину речі, які відповідно до законодавства України не підлягають обов'язковому декларуванню митним органам та не обкладаються митом, речі, що ввозяться у разі переселення громадян на постійне місце проживання в Україні, речі, які пересилаються громадянами і входять до складу спадщини, відкритої за митним кордоном України на користь резидента (за наявності консульської легалізації відповідних документів).

Об'єктивна сторона контрабанди виражається в діях, які полягають у незаконному переміщенні відповідних предметів через митний кордон України.

Під переміщенням через митний кордон слід розуміти ввезення на митну територію України, вивезення з цієї території або транзит через територію України товарів та інших предметів у будь-який спосіб, включаючи використання з цією метою спеціально тренуваних тварин, трубопровідного транспорту та ліній електропередачі.

Обов'язковою ознакою складу злочину є місце його вчинення - це митний кордон. Межі митної території України, визначення якої наводиться у МК, є митним кордоном України. Він збігається з державним кордоном України, крім меж вільних митних зон, штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні, на які поширюється виключна юрисдикція України.

Переміщення предметів контрабанди через митний кордон України поза митним контролем особою, яка водночас перетинає державний кордон України поза пунктами пропуску, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 201, 331.

Переміщення предметів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю - це їх переміщення: 1) з використанням тайників (спеціально, з метою вчинення контрабанди, виготовлених або обладнаних схованок в транспортних засобах, Устаткуванні, тарі, предметах одягу тощо); 2) з використанням інших засобів, що утруднюють виявлення предметів (з приховуванням предметів в організмі чи на тілі людини або тварини, в одязі, взутті, головному вбранні, в порожнинах транспортного засобу, в багажі,

продуктах харчування, речах особистого користування тощо); 3) шляхом надання одним предметам вигляду інших через істотну заміну зовнішніх характерних ознак предметів, а також їх тари, упаковки тощо, що дозволяє віднести предмети контрабанди до предметів іншого виду (наприклад, так зване камуфлювання справжності); 4) з поданням митному органу України як підстави для переміщення предметів через митний кордон певних документи:

а) підроблених; б) одержаних незаконним шляхом (наприклад, результаті надання уповноваженій особі як підстави для видачі Документів завідомо неправдивих відомостей або внаслідок зловживання службовою особою своїм службовим становищем чи службової недбалості); в) Що містять неправдиві дані (щодо ваги і кількості асортименту, найменування, вартості предметів, їх інших характеристик, щодо суті угоди, відправника або одержувача предметів, щодо держави, з якої вони вивезені або в яку переміщуються); г) Що є підставою для переміщення інших предметів. [34, с. 649]

Використання підробленого документа охоплюється поняттям “приховування від митного контролю” і додаткової кваліфікації за ч. 3 ст. 358 не потребує.

Підставою для переміщення предметів через митний кордон є визначені нормативними актами документи, без яких неможливо одержати дозвіл митниці на пропуск предметів через митний кордон. Зокрема, це можуть бути митна декларація, контракт, коносамент, ліцензія, квота, товарно-супровідні документи, дозвіл відповідних державних органів (наприклад Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, Державною Службою Експортного Контролю України)[23].

Такі документи, як дозволи служби Державної екологічної інспекції, сертифікати про походження товарів, фітосанітарні та ветеринарні сертифікати, сертифікати відповідності, банківські документи щодо розрахунків за контрактами, довідки про проведення декларування валютних цінностей, доходів та майна, що належать резиденту України і знаходяться за її межами або довідки про відсутність за межами України валютних цінностей і майна та деякі інші, хоч і необхідні для здійснення митного оформлення і впливають врешті-решт на

винесення митним органом рішення про пропуск конкретних предметів через митний кордон, не є власне підставою для переміщення товарів або інших предметів через митний кордон. Тому використання таких сфальсифікованих документів не утворює коментованого складу злочину і за наявності для цього підстав може кваліфікуватись за ст. 358 або ст. 366.

Під незаконним переміщенням історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї, боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), стратегічно важливих сировинних товарів через митний кордон слід розуміти їх переміщення: 1) поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю; 2) поєднане з недекларуванням або недостовірним декларуванням.

Переміщення товарів, які перебувають у вільному обігу в Україні, утворює склад розглядуваного злочину тоді, коли воно вчинено одним із двох вказаних у ст. 201 способів, тобто у даному разі спосіб виступає обов'язковою ознакою складу злочину. Крім того, переміщення товарів визнається злочином лише за умови, що воно вчинене у великих розмірах. Контрабанда товарів вважається вчиненою у великих розмірах, якщо їхня вартість у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Переміщення товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, однак не у великих розмірах, тягне адміністративну відповідальність згідно з Митним Кодексом. Незаконне вивезення з України або ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (зоологічних і ботанічних колекцій, тварин і рослин, занесених до Червоної книги України тощо) тягне адміністративну відповідальність за ст. 88 КАП за умови, що ці дії не містять складу злочину, передбаченого ст. 201.

Вартість предметів контрабанди визначається за національною валютою України за допомогою нормативних актів про ціни та ціноутворення на відповідні товари, вільних ринкових цін на них, а у разі їх відсутності таких цін - на підставі висновків товарознавчої експертизи.

Дії особи, яка мала умисел на незаконне переміщення через митний кордон товарів у великому розмірі, але перемістила їх (у т. ч. за домовленістю з іншими

особами) невеликими частинами, вартість кожної з яких є меншою від тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, слід розглядати як продовжуваний злочин і кваліфікувати за ст. 201.

Контрабанда, якщо метою незаконного переміщення предметів було ухилення від сплати обов'язкових платежів, кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 201, 212. Кваліфікація за сукупністю вважається правильною на тій підставі, якщо вказані злочини мають різні об'єкти посягань, ст. 212 не конкретизує спосіб ухилення від оподаткування (а отже, ним може бути і недотримання митних процедур). Крім цього, у деяких випадках незаконного переміщення предметів через митний кордон відсутній мотив, притаманний ст. 212, бажання ухилитись від сплати обов'язкових платежів.

У разі, коли винуватий спочатку вчинює контрабанду товарів у великих розмірах, а згодом здійснює операції з незаконно-переміщеними через митний кордон предметами, які приховує від оподаткування, вчинене утворює реальну сукупність злочинів, передбачених ст. ст. 201, 212.

Декларування товарів не своїм найменуванням, наприклад, декларування під іншим кодом товарної номенклатури, умисне заниження митної вартості, повідомлення завідомо недостовірних даних про країну походження або митний режим товарів (так званий псевдотранзит або "утеплення" оподатковуваних товарів, ввезення товарів під виглядом виставкового майна) за наявності ознак складу злочину, передбаченого ст. 222, має розцінюватись як шахрайство з фінансовими ресурсами (надання завідомо неправдивої інформації з метою отримання пільг щодо податків) або кваліфікуватися за ст. 212. Умисне ввезення в Україну під виглядом транзиту предметів фактично з метою їх реалізації на території України за наявності підстав кваліфікується як контрабанда, оскільки у даному разі до митного органу як підстава для переміщення предметів подаються документи, які містять неправдиві дані. В інших випадках порушення зобов'язання про зворотне вивезення чи зворотне ввезення предметів або про транзит має тягнути адміністративну відповідальність згідно з МК.

Контрабанда є злочином з формальним складом. До визначення моменту закінчення контрабанди потрібно підходити диференційовано і враховувати те,

відбувається ввезення чи вивезення предметів злочину, а також місце здійснення протиправних дій. В Україні створені і діють спеціальні митні зони, функціонують внутрішні митниці, які розміщені на митному кордоні там, де він збігається з межами спеціальних митних зон. Якщо предмети ввозяться на митну територію України або вивозяться із спеціальних митних зон на решту митної території, контрабанда має розглядатись як закінчений злочин у разі фактичного переміщення предметів через митний кордон. При цьому не має значення, вдалося чи ні винному вивезти предмети контрабанди за межі зони митного контролю.

Якщо предмети вивозяться за межі митної території України або ввозяться з іншої частини митної території до спеціальних митних зон, контрабанда визнається закінченою після вчинення дій, спрямованих на реалізацію наміру відповідно - ввезти чи вивезти предмети, - з моменту виявлення їх під час митного контролю.

Добровільна відмова від вчинення контрабанди можлива лише на стадії готування до незаконного переміщення предметів через митний кордон або незакінченого замаху на його вчинення, коли особа усвідомлює можливість доведення злочину до кінця, але з власної ініціативи відмовляється від цього. Добровільна відмова виключається, якщо особа видає предмети контрабанди у зв'язку з оголошенням їй рішення про проведення особистого огляду (виняткова форма митного контролю), огляду або переогляду транспортних засобів, товарів та інших предметів, оскільки у даному разі порушник митного законодавства розуміє об'єктивну неможливість доведення злочинного наміру до кінця через наявність нездоланної перешкоди.

Суб'єктом злочину є осудна особа, яка досягла 16-річного віку, у т.ч. особа, яка користується правом дипломатичного імунітету. Дії службової особи, яка сприяла незаконному переміщенню предметів через митний кордон, слід розглядати як пособництво у контрабанді та, за наявності підстав, як відповідний злочин у сфері службової діяльності.

Якщо контрабандою займається службова особа з використанням свого службового становища (наприклад, працівники митниць, військовослужбовці прикордонних військ, капітани суден, дипломатичні працівники), дії винного

потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 201, 364, 364-1, 365.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Недекларування відповідних предметів, вчинене з необережності, не містить ознак коментованого складу злочину. Не може бути притягнута до кримінальної відповідальності за контрабанду особа, яка добросовісно помиляється щодо того, чи є даний предмет культурною цінністю або отруйною речовиною (наприклад, якщо ця культурна цінність тривалий час зберігалась у родині особи або якщо ця речовина була вільно придбана особою в крамниці іншої країни).

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 201) є вчинення його;

- 1) за попередньою змовою групою осіб;
- 2) особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею;
- 3) службовою особою з використанням службового становища.

Про поняття вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб означає спільне вчинення цього злочину декількома (двома і більше) суб'єктами злочину, які заздалегідь домовились про спільне його вчинення, а про поняття раніше судимої особи, якщо особа була засуджена за злочин, вчинений за межами України, та знову вчинила злочин на території України, але судимість, що виникла внаслідок засудження судом іноземної держави, в Україні тягне лише кримінально-правові наслідки, прямо передбачені ч. 2 ст. 9.

2.2. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК)

За даними Державної судової адміністрації України, у 2013 р. порівняно з попереднім роком кількість засуджених осіб за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК) за вироками, що набрали законної сили, зменшилась у 3,1 раза і становила 329 [1012] осіб. У тому числі за ч. 1 ст. 204 КК засуджено 217 [742] осіб, що становить 66 % [73,3 %] усіх засуджених за цей вид злочину; за ч. 2 ст. 204 КК - 34 [50] особи, або 10,3 % [4,9 %]; за ч. 3 ст. 204 КК - 78 [220] осіб, або 23,7 % [21,7 %]. У 2013 р. до позбавлення волі на певний строк за ст. 204 КК засуджено 11 [33] осіб, що на 66,7 % менше, ніж у 2012 р, їх питома вага від загальної кількості засуджених за цей вид злочину становила 3,3 % [3,3 %]. До обмеження волі засуджено 2 особи. Штраф як основне покарання суди застосували до 242 [752] осіб, що на 67,8 % менше, ніж попереднього року, їх питома вага від загальної кількості осіб, засуджених за цей злочин становила 73,6 % [74,3 %]. Суди звільнили від відбування покарання 74 [216] засуджених, що на 65,7 % менше, ніж у попередньому році; із них 72 [204] особи звільнено з випробуванням. У 2013 р. більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, суди призначили 86 [370] особам, що на 76,8 % менше, ніж у 2012 р. За сукупністю злочинів призначено покарання 95 [186] особам; за сукупністю вироків - 5 [8] особам. Суди застосували конфіскацію незаконно виготовленої продукції та обладнання для її виготовлення до 34 [54] осіб, що на 37 % менше, ніж у 2012 р. Зменшилась на 74,5 % і кількість жінок, засуджених за вчинення передбачених ст. 204 КК злочинів - 139 [545], їх частка серед усіх засуджених за цей вид злочину становила 42,2 % [53,9 %]. Суди визнали винуватими у вчиненні даного злочину в складі організованих груп 7 [12] осіб. На час вчинення передбачених ст. 204 КК злочинів ніде не працювали і не навчалися чи перебували на обліку в державній службі зайнятості 171 [478] особа, тобто майже кожен другий; їх частка від кількості усіх засуджених за цей злочин збільшилась і становила 52 % [47,2 %]. Із цих осіб раніше судимі - 10 [35], що менше на 71,4 %. Також зменшилась і кількість осіб, які перебували на обліку в службі зайнятості - 9 [22]

засуджених. Були раніше судимими і мали незняту або непогашену судимість 17 [64] осіб, що у 3,8 раза менше, їх частка від кількості усіх засуджених за ст. 204 КК становила 5,2 % [6,3 %].

Незаконне придбання з метою збуту або зберігання з цією метою, а також збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, карається штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. [16]

Незаконне виготовлення товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків, карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Безпосереднім об'єктом злочину є запроваджений з метою захисту системи оподаткування порядок виробництва та обігу підакцизних товарів. Додатковим безпосереднім об'єктом виступають засади добросовісної конкуренції, а злочин, передбачений ч. 3 ст. 204, належить до двооб'єктних, оскільки посягає не лише на встановлений порядок акцизного оподаткування, а й на життя і здоров'я людей як споживачів недоброякісної підакцизної продукції.

Предмет злочину: 1) алкогольні напої; 2) тютюнові вироби; 3) інші підакцизні товари.

Підакцизні товари - це товари, у ціну яких включається акцизний збір - непрямий податок. Перелік товарів (продукції), на які встановлюється акцизний збір, а також його ставки затверджуються Верховною Радою України.

Алкогольні напої - це продукти, отримані шляхом спиртового бродіння матеріалів, що містять цукор, або виготовлені на основі харчових спиртів із вмістом спирту етилового понад 0,5 % об'ємних одиниць, які зазначені у

товарних позиціях 2203, 2204, 2205, 2206 (крім квасу “живого” бродіння), 2208 згідно з УКТ ЗЕД, а також зі вмістом спирту етилового 8,5 % об’ємних одиниць та більше, які зазначені у товарних позиціях 2103 90 30 00, 2106 90 згідно з УКТ ЗЕД (такі як, вина виноградні натуральні, ігристі, газовані, вермути).

Самогон та інші міцні спиртні напої домашнього вироблення (чача, арака, тутова горілка, кумишка тощо) не є підакцизними товарами, предметом розглядуваного злочину не визнаються. Тому, як вони виготовляються специфічними способами, які передбачають різноманітність рецептур, дотримання домашніх нетрадиційних технологій і характеризуються недотриманням встановлених державних стандартів і нормативів.

Тютюнові вироби - це сигарети (з фільтром або без фільтру), цигарки, сигари, сигарили, тонкі сигари, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн й інші вироби з тютюну і його замінники, які впливають на фізіологічний стан людини під час вживання.

До інших підакцизних товарів належать: спирт етиловий, транспортні засоби, дистиляти, спеціальні та моторні бензини, гас, пиво солодове.

Перелік підакцизних товарів визначено законами України “Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями і тютюновими виробами” № 46, від 19 грудня 1995 р.

Незаконно виготовленими підакцизними товарами варто вважати товари, виготовлені особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності або працює без отримання ліцензії, якщо відповідна діяльність підлягає ліцензуванню, або з порушенням умов ліцензування. Так, виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями і тютюновими виробами» припускається тільки у випадку отримання виготовлювачем спеціального дозволу (ліцензії) на таку діяльність. Тому виготовлення алкогольних напоїв і тютюнових виробів за відсутності такого дозволу є незаконним. [34, с. 665]

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК, може полягати в придбанні, зберіганні, транспортуванні для збуту незаконно виготовлених підакцизних товарів, а також в самому їх збуті.

Придбання підакцизних товарів означає одержання, виготовлення, користування незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів будь-яким способом (купівля, одержання в обмін на інші товари, у рахунок сплати боргу тощо).

Зберіганням охоплюються дії, пов'язані з перебуванням зазначених предметів у володінні винного (при собі, у помешканні, у схованках або інших місцях, незалежно від тривалості збереження).

Транспортування - це будь-які дії з переміщення зазначених предметів за допомогою рухомого складу того чи іншого транспорту(наземного, водного, повітряного), незалежно від способу їх переміщення і місця зберігання. Поняттям транспортування охоплюється також пересилання, тобто переміщення відповідних предметів у просторі шляхом відправлення їх поштою, багажем, посильним тощо.

Збут означає будь-які сплатні або безоплатні форми реалізації підакцизних товарів (наприклад, продаж, дарування, обмін, передача в рахунок погашення боргу, відшкодування заподіяних збитків тощо).

Незаконність таких дій, як придбання, зберігання, транспортування для збуту, а так само збут підакцизних товарів, визначається незаконністю їх виготовлення. Тому для констатації складу цього злочину немає необхідності спеціально встановлювати порушення яких-небудь інших вимог законодавства, що регулюють питання обігу підакцизних товарів. Наприклад, якщо буде встановлено, що особа зберігає або транспортує для збуту незаконно виготовлені алкогольні напої, і знає про це, то цього достатньо для притягнення її до відповідальності за ст. 204 КК. [34, с. 668]

Злочин є закінченим з моменту вчинення хоча б однієї із зазначених у ч. 1 ст. 204 КК дій.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Особа усвідомлює, що отримує, зберігає, транспортує для збуту незаконно виготовлені

підакцизні товари, а також збуває їх і бажає так вчиняти. обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього злочину є спеціальна мета - збут предметів даного злочину.

Суб'єкт злочину - будь-яка особа, що досягла 16-річного віку.

У ч. 2 ст. 204 КК передбачений самостійний склад злочину. Настання кримінальної відповідальності законодавець пов'язує або із способом незаконного виготовлення підакцизних товарів - шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або з ознаками, що характеризують суб'єкта злочину - вчинення особою, яка раніше була засуджена за ст. 204 КК.

Питання про те, чи є виготовлення підакцизних товарів масовим, вирішується в кожному конкретному випадку.

При незаконному виготовленні підакцизних товарів особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, спосіб їх виготовлення на кваліфікацію за ст. 204 КК не впливає.

Злочин, передбачений ч. 2 ст. 204 КК, є закінченим з моменту незаконного виготовлення будь-якої кількості підакцизних товарів. Дії особи, спрямовані на відкриття (створення) підпільного цеху для незаконного виготовлення таких товарів, а так само придбання для їх виготовлення обладнання, за допомогою якого можна забезпечити їх масове виробництво, повинні кваліфікуватись, як готування до вчинення зазначеного злочину.

У частині 3 ст. 204 КК також передбачений самостійний склад злочину. У ній настання кримінальної відповідальності законодавець обумовлює або наявністю реальної загрози для життя і здоров'я людей, як результату незаконного виготовлення підакцизних товарів із недоброякісної сировини (матеріалів), або наслідками у вигляді отруєння людей або іншими тяжкими наслідками, як результатом незаконного збуту таких товарів.

Створення загрози для життя і здоров'я людей означає, що внаслідок використання в процесі незаконного виготовлення підакцизних товарів недоброякісної сировини або матеріалів виникає реальна загроза серйозного розладу

здоров'я або смерті хоча б однієї людини у випадку вживання зазначеної продукції - можливість отруєння.

Слід мати на увазі, що зазначені наслідки є однією з ознак аналізованого злочину, а тому не утворюють з ним сукупності злочинів (наприклад, статті 204 і 119 КК - вбивство через необережність). За наявності умислу на вбивство чи заподіяння тілесних ушкоджень дії того, хто збуває відповідні підакцизні товари, слід додатково кваліфікувати як злочин проти життя чи здоров'я особи (зокрема, за статтями 115 або 121 КК).

Для відповідальності за ч. 3 ст. 204 КК необхідно встановити причинний зв'язок між незаконним виготовленням із недоброякісної сировини підакцизних товарів і наслідками, що настали.

Незаконне виготовлення підакцизних товарів за відсутністю ознак, зазначених у частинах 2 і 3 ст. 204 КК, і їх подальше зберігання, транспортування для збуту, а також самий збут може тягти відповідальність за ч. 1 ст. 204 КК.

Незаконне виготовлення підакцизних товарів за відсутністю ознак, зазначених у частинах 2 і 3 ст. 204 КК, і їх подальше зберігання, транспортування для збуту, а також самий збут може тягти відповідальність за ч. 1 ст. 204 КК.

Якщо вчинення дій, передбачених ст. 204 КК, здійснюється під прикриттям створеного або придбаного суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи), то вчинене слід додатково кваліфікувати за ст. 205 КК (фіктивне підприємництво).

Якщо вчинення дій, описаних у ст. 204 КК, поєднане з легалізацією (відмиванням) коштів чи іншого майна, що було придбане злочинним шляхом, то вчинене необхідно додатково кваліфікувати і за ст. 209 КК (легалізація (відмивання) коштів чи іншого майна, що було придбане злочинним шляхом).

2.3. Фіктивне підприємництво (ст. 205 КК)

За даними офіційної статистики з офіційного сайту Генеральної Прокуратури, існують непогані показники, які мають свідчити про начебто ефективну боротьбу з фіктивним підприємництвом. Так, протягом 2016-2018 р.р. було відкрито 232 кримінальні провадження за фактом здійснення фіктивного підприємства, з яких у 157 оголошено про підозру, що становить 70% від кількості проваджень. Якщо додати, що за результатами судового розгляду таких кримінальних проваджень з 368 вироків 365 є обвинувальними, то може здатися, що ефективність застосування ст. 205 КК є навіть вищою, ніж ст. 212 КК.

Водночас, якщо поглянути глибше, такі показники є скоріше спробою з боку правоохоронних органів причепурити статистичні цифри досудового та судового розслідування кримінальних правопорушень. Принаймі на такі думки наштовхують дані Єдиного державного реєстру судових рішень щодо кількості угод про визнання винуватості між обвинувачуваним та стороною обвинувачення, яких є 325 із загальної кількості вироків, що становить близько 88%. У цьому випадку менше зусиль на збір доказової бази щодо правопорушення, і швидкий результат судового розгляду, оскільки суд без перевірки фактичних обставин та доказів лише затверджує угоду про визнання винуватості.

З іншого боку, така статистика кількості угод про визнання винуватості свідчить про те, що обвинувачувани охоче співпрацюють зі слідством, очевидно, через те, що така згода дозволяє ухилитися від більш значної відповідальності (наприклад, за ухилення від сплати податків), оскільки санкція ст. 205 КК передбачає покарання у вигляді штрафу від 500 до 5 тис. неоподаткованих мінімумів доходів громадян, тоді як за ст. 212 КК - це від 1 тис. до 25 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з можливістю збільшення штрафу аж до розміру заподіяних таким ухиленням збитків.[19]

Фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона, карається штрафом від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або заподіяли велику матеріальну шкоду державі, банкові, кредитним установам, іншим юридичним особам або громадянам, караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Примітка. Матеріальна шкода, яка заподіяна фізичним особам, вважається великою, якщо вона у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а матеріальна шкода, яка заподіяна державі або юридичним особам, вважається великою, якщо вона у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.[34, с. 669]

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений законодавством порядок здійснення підприємницької діяльності, а додатковими факультативними об'єктами можуть бути системи оподаткування, власність, встановлений порядок кредитування, засади добросовісної конкуренції.

Об'єктивна сторона злочину виражається в одній з двох дій: 1) створення юридичної особи будь-якої організаційно-правової форми - суб'єкта підприємницької діяльності; 2) придбання такої юридичної особи.

Ст. 205 встановлює відповідальність за дії, які з зовнішнього боку є цілком легальними. При цьому ключовою характеристикою виступає змістовний момент, а саме фіктивність - відсутність у осіб, які стоять за створеним або придбаним суб'єктом підприємництва, справжнього наміру здійснювати діяльність, зафіксовану в установчих документах і пов'язану з виробництвом товарів, виконанням робіт або наданням послуг. Зазначені особи мають на меті інше - прикриваючись юридичною особою як ширмою, вони прагнуть приховати свою незаконну діяльність.

Під створенням суб'єкта підприємницької діяльності у ст. 205 слід розуміти вчинення дій, результатом яких має стати юридичне заснування нової, раніше не існуючої організації, котра переслідує мету одержання прибутку. До таких дій належать, зокрема, розробка і прийняття установчих документів, оголошення підписки на акції створюваного акціонерного товариства[6], подання установчих документів до органів, які здійснюють державну реєстрацію суб'єктів підприємництва, власне державна реєстрація юридичної особи, відкриття

банківських рахунків, постановка на облік у податкових органах, отримання дозволу на виготовлення штампів і печаток.

Утворення фіктивних некомерційних юридичних осіб, що має на меті прикриття злочинної діяльності, за наявності для цього підстав повинне розглядатись як готування до відповідного злочину (наприклад, до шахрайства при обтяжуючих обставинах, контрабанди).

Ст. 205 не охоплює фіктивне підприємництво, яке може прикриватись організаційно-правовою формою індивідуального підприємництва, коли суб'єктом підприємницької діяльності виступає фізична особа, яка діє без створення юридичної особи.

Не можуть кваліфікуватися за ст. 205 дії особи, яка підробила установчі документи, документи про державну реєстрацію юридичної особи або документи податкових органів, оскільки у такому разі суб'єкт підприємницької діяльності не створюється[11].

Ситуації, в яких державна реєстрація підприємства не відбувається, а особи з метою заволодіння чужим майном шляхом обману або шахрайства з фінансовими ресурсами використовують підроблені документи, штампи і печатки неіснуючого насправді підприємства можуть охоплюватись ст. ст. 190, 222, 358 (366). Такою ж повинна бути кваліфікація і в тому разі, коли винні особи для розкрадання майна або шахрайства з фінансовими ресурсами використовують реквізити ліквідованих підприємств.

Відкриття за завідомо підробленими документами, наприклад свідоцтвом про державну реєстрацію юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, банківських рахунків має кваліфікуватись за ч. 3 ст. 358, а якщо ці дії вчинено особою, яка сама їх підробила, додатково і за ч. 1 або ч. 2 ст. 358.

Придбання суб'єкта підприємницької діяльності означає набуття права власності на майно юридичної особи як у цілому, так і в тій частині, яка дозволяє фактично керувати діяльністю даного підприємства, впливати на прийняття рішень його керівних органів.[34, с. 670]

Не може визнаватись придбанням суб'єкта підприємницької діяльності одержання за плату чи з інших підстав у користування установчих документів

юридичної особи, її печатки або штампу з правом лише здійснювати від імені такого суб'єкта господарську діяльність.

Фактичне здійснення тих видів діяльності, які не передбачені установчими документами юридичної особи, не підпадаючи під ст. 205, тягне застосування інших видів юридичної відповідальності; недійсність угоди, вчиненої юридичною особою всупереч встановленій меті її діяльності; скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності у разі здійснення юридичною особою діяльності, яка суперечить установчим документам і законодавству.

У разі приховання підприємством окремих напрямків своєї реальної фінансово-господарської діяльності з метою ухилення від оподаткування в діях службових осіб такого підприємства вбачаються ознаки не фіктивного підприємництва, а ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212).

Особи, які скоюють фіктивне підприємництво, можуть або повністю відмовлятися від здійснення тієї офіційної діяльності, котра фіксується в установчих документах юридичної особи, або вести її у мінімальному обсязі, що дозволяє вважати комерційну структуру такою, що насправді функціонує, тобто імітувати підприємницьку діяльність (наприклад, для того щоб викликати до себе довіру з боку бізнесових партнерів).

Звідси і відповідна термінологія: фірми - одноденки , проліски , кварталні фірми), ознаками яких є відсутність руху коштів підприємства на його банківських рахунках або, навпаки, занадто великий обсяг фінансових операцій на банківських рахунках підприємства, яке лише нещодавно зареєструвалось.

Злочин вважається закінченим з моменту створення або придбання зазначеної у ч. 1 ст. 205 юридичної особи.

Дії, які вчинюються від імені фіктивного підприємства, з його використанням і містять ознаки іншого, відмінного від фіктивного підприємництва злочину, повинні діставати самостійну кримінально-правову оцінку. Наприклад, створення фіктивного підприємства нерідко є передумовою для наступного шахрайського заволодіння чужим майном. Вчинене в подібних

ситуаціях належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 190, 205.

Сукупність відповідних злочинів має місце і в тому разі, коли особи під прикриттям фіктивного підприємства досягають конкретної злочинної мети, наприклад, відмивають "брудні" гроші, здійснюють фіктивне банкрутство, ухилення від сплати податків або контрабанду, продають викрадене майно, вчинюють ухилення від повернення валютної виручки чи шахрайство з фінансовими ресурсами.

При фіктивному підприємстві легальна форма, притаманна комерційним юридичним особам, може використовуватись для прикриття забороненої діяльності, зайняття якою саме по собі є кримінальним караним (наприклад, незаконне виробництво чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, посів або вирощування снотворного маку чи конопель, незаконне виготовлення і ремонт вогнепальної або холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв). Дії винних у таких випадках потрібно кваліфікувати за наявністю для цього підстав за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 205, 263, 307, 310.

Суб'єктом злочину може бути: 1) осудна особа, яка досягла 16-річного віку і виступає як засновник або набувач суб'єкта підприємництва - юридичної особи або за допомогою чужих чи підроблених документів реєструє (придбаває) такий суб'єкт; 2) службова особа підприємства або організації, яка прийняла рішення про створення чи придбання іншої юридичної особи; 3) власник (засновник) юридичної особи, який прийняв таке ж рішення. [34, с. 672]

Дії особи, на ім'я якої за її згодою було зареєстровано фіктивний суб'єкт підприємництва, можуть кваліфікуватися за ст. ст. 27 і 205 як пособництво фіктивному підприємству. Якщо така особа брала безпосередню участь у державній реєстрації суб'єкта підприємництва (підписувала чи подавала для нотаріального посвідчення установчі документи, її призначено на посаду керівника підприємства тощо), її дії потрібно розцінювати як співвиконавство у злочині, передбаченому ст. 205.

У разі, коли особа, будучи формальним (номінальним) керівником фіктивного підприємства і виконуючи вказівку фактичного адміністратора, підписує фінансово-господарські документи і при цьому не усвідомлює справжнього змісту і характеру вчинюваних нею дій, вона за наявності ознак складу злочину, передбаченого ст. 367, може притягуватись до відповідальності за службову недбалість. У подібних випадках не виключається оцінка вчиненого як казусу. Дії осіб, які офіційно не причетні до складання і подання податкової звітності або пакета документів для отримання банківського кредиту, не володіють правом підпису фінансово-господарських документів, але фактично діють від імені підприємства і спонукають формального керівника підписати відповідні документи, мають розглядатись як "посереднє виконання" злочинів і кваліфікуватись, наприклад, за ст. ст. 190, 212 або 222.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом і спеціальною метою - прикрити незаконну діяльність або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона.

Незаконною діяльністю, прикрити яку прагнуть особи, винні у фіктивному підприємстві, визнається, зокрема: 1) легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом; 2) одержання кредитів нібито для здійснення підприємницької діяльності; 3) ухилення від оподаткування; 4) ведення недобросовісної конкурентної боротьби; 5) монополізація ринку товарів і послуг; 6) одержання в оренду приміщень і земельних ділянок з метою їх використання для інших потреб, відмінних від легального підприємництва; 7) залучення коштів населення з їх подальшим використанням у власних інтересах, приховування ролі фактичного інвестора у придбанні певного об'єкта тощо.

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 205) є: 1) повторність; 2) заподіяння державі, банкові, кредитній установі, іншим юридичним особам або громадянам великої матеріальної шкоди.

Поняттям повторності охоплюється юридична (пов'язана із засудженням) і фактична (не пов'язана із засудженням) повторність дій, передбачених ч. ч. 1 або 2 ст. 205. Критерії визнання матеріальної шкоди великою визначені у примітці до ст. 205.

Матеріальна шкода може бути заподіяна в результаті: неповернення одержаного кредиту, а також відсотків за користування кредитом; використання кредиту не за цільовим призначенням; витрачання коштів, зібраних у населення під час проведення довірчих або страхових операцій, на потреби, не передбачені установчими документами підприємства; несплати належних сум податків; припинення діяльності придбаного суб'єкта підприємництва тощо. Фактично матеріальна шкода спричиняється не стільки створенням або придбанням фіктивного суб'єкта підприємництва, скільки незаконними діями, заради приховування яких і була створена (придбана) дана юридична особа. [34, с. 674]

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Специфіка початку досудового розслідування та його загальних положень стосовно господарських злочинів

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування.

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Якщо заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, прийняті іншою посадовою особою правоохоронного органу, то вони мають бути негайно передані для вирішення у встановленому порядку слідчому, прокурору.

Самостійне виявлення слідчим, прокурором обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, може мати місце лише під час виконання ними покладених на них обов'язків із здійснення відповідно розслідування кримінальних правопорушень або прокурорського нагляду за дотримання законів. Відомості про факти кримінальних правопорушень, що виявлені у встановленому законом порядку оперативно-розшуковими підрозділами та їх співробітниками, доводяться до відома слідчого, прокурора в офіційних повідомленнях, що підписуються уповноваженими на те особами оперативного підрозділу.

Досудове розслідування розпочинається, і в його межах слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії здійснюються лише з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань в порядку, що встановлений ч. 2 ст. 214 КПК України.

Якщо рішення про внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про кримінальне правопорушення прийнято слідчим, то він невідкладно у письмовій формі повідомляє прокурора про початок та підстави досудового розслідування, а в разі потреби й про інші відомості, які розкривають обставини отримання повідомлення про кримінальне правопорушення, його сутність та інші дані, передбачені ч. 5 коментованої статті.

У разі внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань прокурором він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення такого розслідування у формі досудового слідства або дізнання, дотримуючись при цьому правил підслідності та територіальної юрисдикції.

Саме з реального етапу розслідування, етапу оперативно-аналітичного встановлення та перевірки інформації про наявність ознак та обставин вчинення латентного економічного злочину. Основні облікові, капіталооборотні та документооборотні операції ми вивчаємо як середовище формування мотивацій, способів, суб'єктів та облікових технологій вчинення, тактики виявлення, оперативно-процесуального документування та розслідування економічних злочинів. Саме ці підходи щодо тактики встановлення та оперативно-процесуальної фіксації (документування) доказів, задовго до моменту порушення кримінальної справи чи реєстрації інформації у ЄРДР. [38, с. 183]

Важливо мати уявлення про те, як технологічно вчиняються економічні злочини і як вони не можуть бути вчиненні.

Зокрема, вивчення банківських, податкових та зовнішньоекономічних операцій як об'єкта злочинного посягання дасть змогу, у міру можливості, стисло і достатньо широко охопити основні напрями, технології та способи вивчення, тактику й засоби виявлення, документування та розслідування економічних

злочинів – з метою встановлення об'єктивної істини при розслідуванні кримінальної справи.

Слід мати на увазі, що старі, характерні ще у дев'яності роки минулого століття, способи вчинення злочинів на позабалансових рахунках банків, та способи “намивання” фіктивних безготівкових коштів за допомогою банківських розрахункових операцій, що вчиняють суб'єкти підприємницької діяльності у змові і за співучасті банківських службовців, є актуальними і зараз. Той факт, що такі злочини зараз не виявляються, свідчить не про те, що їх сьогодні не вчиняють, а про те, що фахівці правоохоронних органів втратили: знання, реальний доступ до інформації про вчинення таких злочинів і можливість виявляти та перевіряти банки з метою збирання інформації.

Так само актуальними залишаються і способи вчинення розкрадань (привласнень) коштів при здійсненні банківських електронних розрахункових операцій шляхом “намивання фіктивних безготівкових коштів” з використанням незабезпечених платіжних доручень СПД та дебетових і кредитових авізо банків. При цьому це стало робити простіше, ніж це робилось при паперово-поштових банківських розрахункових трансакціях.[38, с. 185]

3.2. Доказування по кримінальних провадженнях відносно господарських злочинів

Процес доказування – це збирання, перевірка, оцінювання доказів, обґрунтування висновків з метою встановлення об'єктивної істини та прийняття на її основі правильного, законного та справедливого рішення. Теорія доказів являє собою частину науки кримінального процесу, присвячену вивченню процесу доказування під час провадження досудового розслідування й судового розгляду кримінальної справи (провадження).

Доказове право – це система правових норм, що регламентують виявлення, процесуальне закріплення, перевірку й оцінку доказів, а також доказування всіх обставин, які мають значення для кримінального провадження. Доказове право часто плутають із теорією доказів. На відміну від доказового права, теорія доказів – це система відповідних теоретичних положень, «плюс» діюче право, практика його застосування, наукові рекомендації, історія та зарубіжний досвід. Завдання доказового права сприяють виконанню завдань усього кримінального провадження.

Головною кінцевою метою процесу доказування у кримінальному провадженні є отримання знань, максимально наближених до об'єктивної реальності, досягнення чого стає можливим, лише коли повно та достовірно будуть установлені всі обставини, що мають значення для розкриття вчиненого кримінального правопорушення, особа, яка його вчинила, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження. Звичайно, кожне кримінальне правопорушення само по собі є унікальним та має свої особливості. Разом із тим існує певна сукупність обставин, встановлювати які необхідно у кожному кримінальному провадженні, без виявлення яких неможливо розкрити кримінальне правопорушення, встановити особу, яка його вчинила, й прийняти законне, обґрунтоване, вмотивоване рішення. Саме таку сукупність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному процесі у кожному кримінальному провадженні, у теорії кримінального процесу прийнято йменувати предметом доказування.

З'ясовуючи поняття предмета доказування, П.С. Елькінд зараховує до нього: 1) обставини, що підлягають доказуванню в усіх кримінальних провадженнях; 2) обставини, що підлягають доказуванню з урахуванням окремих категорій кримінальних проваджень; 3) інші обставини, що мають значення для правильного розгляду кримінального провадження й регулюються законом, зокрема проміжні обставини, а також обставини, що мають значення для оцінки доказів, та ін. Предмет доказування – це коло закріплених у законі обставин, що повинні бути встановлені чи спростовані під час доказування у кожному кримінальному провадженні. Згідно із ч. 1 ст. 91 КПК України у кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, були одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, чи підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Із поняттям “предмет доказування” тісно пов'язується поняття «межі доказування». Межі доказування визначаються необхідною та достатньою

сукупністю доказів, яка, будучи зібраною у кримінальному провадженні, забезпечує прийняття законних, обґрунтованих та справедливих рішень. Якщо поняття предмета доказування відображає, що треба з'ясувати чи встановити у кримінальному провадженні, то поняття «межі доказування» відображає обсяг та глибину дослідження всіх істотних обставин у провадженні. Найчастіше, формулюючи підстави для постановлення процесуального рішення або вчинення процесуальної дії, законодавець використовує таку законодавчу конструкцію: «за наявності достатніх підстав вважати», «є наявність достатніх відомостей», «достатні докази» тощо. Достатні докази, або відомості, які обумовлюють межі доказування, повинні розглядатися з точки зору кількісної та якісної складових. Звичайно, кількісна сторона меж доказування не може бути визначена через цифрові показники. Вона може бути розкрита через такі показники, як сукупність доказів і зіставлення цієї сукупності з предметом доказування, та залежати від рішення, яке необхідно прийняти, або дії, яку слід вчинити.

Отже, жодний окремо взятий доказ, серед іншого і визнання особою своєї вини, явка її з повинною тощо, достатнім для прийняття рішення або вчинення процесуальної дії бути не може. Достатньою може бути лише сукупність доказів. Поєднані у сукупність докази повинні взаємно доповнювати один одного, підтверджуючи достовірність зроблених правозастосовником висновків. Правильне визначення меж доказування має важливе значення для практичної діяльності. Воно дозволяє зосередити увагу на доказуванні лише тих обставин, які дійсно мають значення для вирішення кримінального провадження, своєчасно встановити прогалини доказової діяльності, виявити незаконні дії та необґрунтовані рішення, убезпечити від поверхневого досудового розслідування та судового розгляду, запобігти захарашуванню кримінального провадження зайвими доказами, які не відповідають вимогам належності.

Характерним прикладом позабалансових рахунків банків як засобу вчинення злочинів щодо коштів і цінностей, врахованих на цих рахунках можуть послужити зловживання з ветхими (зношеними) грошима. Зводяться вони до вилучення зношених грошей шляхом їх позабалансової передачі як засобу

платежу американсько-російському спільному підприємству “Санчик ЛТД”. [38, с. 196]

Економічні злочини у сфері кредитно-розрахункових відносин, на відміну від загально кримінальних, крадіжок, пограбування, розбійних нападів тощо, де, як правило, є заявник-потерпілий, або очевидним є факт зламу дверей, вікон, стін чи дахів і т. ін., мають високий рівень латентності. [38, с. 222]

Характерним доказуванням економічних злочинів, вчинених з використанням технологій кредитних операцій, може бути, якщо банк набирає кредити для переправлення їх в офшори, то в діях таких службовців банку-отримавача кредиту, крім давання хабара, містяться й такі основні злочини як привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), а за певних обставин – шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК).

Також, характерними стали й шахрайські оборудки, як з боку одної із сторін угоди щодо іншої, так і обоюдні взаємообумовлені сторонами фіктивні угоди з купівлі-продажу, спрямовані на: ухилення від оподаткування прибутку підприємств, конвертацію безготівкових коштів підприємств у готівку в іноземній валюті, їх привласнення, “намивання” фіктивних безготівкових коштів за допомогою випущених у платіжний обіг незабезпечених банківських платіжних документів, тощо. [38, с. 235]

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В результаті виконаної роботи можна зробити наступні теоретичні та практичні висновки:

Перехід від економіки командно-адміністративного типу до ринкової супроводжується значною криміналізацією цієї сфери життя суспільства. Воно має як нормативне, так і фактичне наповнення.

По-перше, істотно змінюється кримінальне законодавство в цій частині. Розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу (далі - КК) України («Злочини у сфері господарської діяльності») зазнала чи не найбільших змін порівняно з іншими главами Особливої частини.

Усього в розділі VII Особливої частини КК з 2001 по 2019 р. так би мовити, «побувало» чимало статей. У первісній же редакції КК України на момент його вступу в силу в 2001 р. було лише 37 статей. З цього розділу на підставі Закону від 15 листопада 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» було вилучено 16 статей, в заміну яких були внесені такі статті, як 201-1, 203-1, 203-2, 205-1, 206-2, 209-1, 212-1, 218-1, 220-1, 220-2, 222-1, 223-1, 223-2, 232-1, 232-2.

Новий КК України, прийнятий 05.04.2001 р., в розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» містить 34 статті. Треба також зазначити, що не в усіх випадках вилучення це означає декриміналізацію відповідних посягань, оскільки вони підлягають кваліфікації за іншими статтями нового КК. В той самий час у розділ VII «Злочини в сфері господарської діяльності» введено цілий ряд зовсім нових статей.

Наведені дані насамперед свідчать про увагу Держави до питань боротьби з господарськими злочинами, що, в свою чергу, викликано підвищенням суспільної небезпеки, кількісним зростанням відповідних посягань. Водночас, наявність таких змін об'єктивно є передумовою труднощів у застосуванні відповідних кримінально-правових норм.

По-друге, в умовах, коли за офіційними і неофіційними даними половина економіки України працює в “тіні”, господарські злочини мають значне поширення.

У зв'язку з відомими тенденціями в розвитку вітчизняної економіки (збільшення кількості суб'єктів підприємництва, розширення господарських операцій між ними, тінізація економіки), а також враховуючи невисокий рівень правової культури в нашій Державі, слід було б очікувати збільшення кількості таких злочинів. Однак офіційні дані вказують на зворотнє. Причому йдеться про стійку тенденцію до зменшення кількості зареєстрованих і направлених до суду справ про господарські злочини.

Безумовно, пояснити таку динаміку показників не так просто, оскільки її зумовлює велика кількість чинників. Однак видається, що насправді зменшення кількості злочинів не відбувається. Корінь проблеми в латентності та в приховуванні злочинів від реєстрації. Очевидно, якщо економіка йде в тінь, то і злочини, тим більше в сфері економіки, ховаються в тінь.

В зв'язку з цим надзвичайно важливе значення набувають особливості розслідування економічних злочинів.

Такими особливостями є знання про способи, технології, фінансові інструменти вчинення, методи, методики і засоби виявлення економічних злочинів та заходи залегенованого оперативно-процесуального документування дій злочинців.

Також особливостями розслідування економічних злочинів є синтез кримінально-правового та економічного циклу науки, знання яких необхідно використовувати при виявленні, документуванні та розслідуванні економічних злочинів.[38, с. 9]

Крім того, особливостями розслідування господарських злочинів є відомості про: 1) способи легальних і псевдолегальних схем протиправного використання обліково-інформаційних технологій, фінансово-господарських та банківських інструментів, пов'язаних з процесом вчинення протизаконних фінансово-господарських чи виробничо-технологічних операцій та цивільно-правових угод, під виглядом яких вчинено той чи інший економічний злочин; 2)

облікові, оперативно-аналітичні, перевірконо-установчі та інші загальні методики відокремлення протиправних економічних оборудок від правомірних реєстраційно-дозвільних, реєстраційно-посвідчувальних, фінансово-господарських чи виробничо-технологічних операцій та цивільно-правових угод; 3) методи кримінально-кваліфікованого прогнозування, виявлення та процесуального документування ознак, що свідчать про наявність самого факту економічного злочину; 4) методики, аналітичних та технічних прийомів та оперативних комбінацій щодо виявлення (встановлення) криміналістичної та кримінально-процесуальної фіксації слідів та факту вчинення економічного злочину, його кримінально-правової кваліфікації та проведення досудового слідства. [38, с. 9]

Іншими словами, особливостями “розслідування економічних злочинів” є знання про способи і технології вчинення, процес виявлення, документування та встановлення юридично значимих ознак і доказів, що доводять факт наявності того чи іншого економічного злочину, як підстави порушення кримінальної справи – за старим законодавством, і підстави для внесення до Єдиного реєстру кримінальних правопорушень – за новим КПК України. [38, с. 10]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
2. Митний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552.
3. Кримінальний Процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
4. Податковий Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
5. Господарський Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
6. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 р.
7. Закон України “Про транзит вантажів” від 20 жовтня 1999р.
8. Закон України “Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України” від 12 липня 2001 р.
9. Закон України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” від 21 вересня 1999 р.
10. Закон “Про акціонерні товариства” № 50-51, від 17 вересня 2008 р.
11. Закон “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань” № 2, від 26 листопада 2015 р.
12. Закон України “Про Національний банк України” №29, від 20 травня 1999 р.
13. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003 р.
14. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000р.
15. Закон України “Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації” від 7 липня 1999 р.

16. Закон України “Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів” від 19 грудня 1995 р.

17. Постанова “Про переміщення готівки і банківських металів, платіжних документів, інших банківських документів через митний кордон України”. Затверджена постановою Правління НБ № 148 від 27 травня 2008р.

18. Постанова “Про судову практику в справах про контрабанду та порушення митних правил”. Затверджена ПВС № 8 від 30 травня 2008 р. Про внесення змін та доповнень до постанови ПВС України, №8, від 3 червня 2005 р.

19. Постанова ПВС “Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів” № 15 від 8 жовтня 2004 р.

20. Наказ МОЗ “Про затвердження Переліків отруйних та сильнодіючих лікарських засобів” №490 від 17.08.2007 р.

21. Наказ Міністерства культури України “Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право на проведення державної експертизи культурних цінностей” №267 від 31 березня 2017 р.

22. Наказ МОЗ “Про затвердження Переліків отруйних та сильнодіючих лікарських засобів” №490 від 17.08.2007 р.

23. Інструкція “Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України”. Затверджена наказом МКМ України № 258 від 22 квітня 2002 р.

24. Рішення КС у справі щодо приватизації державного майна № 01/1501-97 від 1 липня 1998р.

25. Методика оцінки вартості майна під час приватизації. Затверджена постановою КМ № 1554 від 12 жовтня 2000 р.

26. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Учебник для вузов / Подред. Н.Ф.Кузнецовой и И.М.Тяжковой. — М.: ЗЕРЦАЛО, 1999. — С. 209.

27. Кримінальне право України: Практикум: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Яценко С.С. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — С.45-47.
28. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / За ред. МЛ.Баженова, В.В.Сташиса, В.Я.Тація. — К.: Юрінком Інтер, Х.: Право, 2001. — С. 154-156.
29. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В.Андрусів, П.П.Андрушко, С.Я.Лихова та ін.; За ред. П.С.Матишевського, С.С.Яценка, П.П.Андрушка. — К.: Юріяком Інтер, 1999. — С.402-404.
30. Інструкція про порядок приймання, транспортування, зберігання, відпуску та обліку нафти і нафтопродуктів на підприємствах і організаціях України. Затв. наказом Мінпаливенерго, МТ, МЕ, Держспоживстандарту №281/171/578/155 від 20 травня 2008 р.
31. Інструкція з приймання, зберігання, відпуску, транспортування та обліку спирту етилового. Затв. наказом МАПП №264 від 13 квітня 2009 р.
32. Вимоги до кредитних посередників та до їх діяльності у сфері споживчого кредитування на ринку небанківських фінансових установ. Затверджено розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг № 2864 від 27 липня 2017 р.
33. Порядок подання документів для застосування податкової соціальної пільги. Затверджено постановою КМ № 1227 від 29 грудня 2010 р.
34. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України / За редакцією доктора юрид. наук, професора М.І. Мельника, доктора юрид. наук, професора М.І. Хавронюка, 2019 р.
35. Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів). Затверджено постановою КМ № 520 від 18 травня 2011 р.
36. Порядок обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг. Затверджено постановою КМ № 1233 від 27 грудня 2010 р.

37. Науково-практичний коментар кримінального процесуального кодексу України / За редакцією В.М. Тертишника, 2018 р.
38. Навчальний посібник // “Проблеми розслідування економічних злочинів” / В.М. Попович, М.В. Попович, 2016 р.
39. Андрушко П.П. Злочини у сфері господарської діяльності за чинним Кримінальним кодексом та проектом КК: проблеми систематизації, криміналізації та декриміналізації // Предпринимательство, хозяйство и право. — 1998. — №12. — С. 18.
40. Талан М.В. Система преступлений в сфере экономической деятельности // Налоговые и иные экономические преступления. Сб. науч. статей. Вып. 3 / Под ред. Л.Л.Кругликова. — Ярославль: Яросл. гос. ун-т, 2001. — С. 33
41. Навроцький В.О. Кримінальне право. Особлива частина: Курс лекцій. — К.: Знання, 2000. — 771 с.
42. Економічна злочинність України // “Сутність економіко-кримінологічної трансформації економічної злочинності” / С.Й. Кравчук. — с.31.
43. Збірник праць / Академія прокуратури України (збірник наукових праць), 2009.- 400 с.
44. Бойко А.М. Про поняття та систематизацію злочинів у сфері господарської діяльності // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер, міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 25-26 жовтня 2001 р. / Ред. кол. Сташис В.В, (голов, ред.) та ін. — К.-Х.; Юрінком Інтер, 2002. — С. 131.
45. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: Монографія. — Х.: Вид-тво Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. — С. 83—89, с. 338-339.
46. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів): Дис. канд. юрид. наук. — Харків, 2002. — С, 67-69.
47. Таций В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления. Объект и система. — Х.: Вицашкола, 1984. — С. 87-88.

48. Таций В., Сташис В. Новый Уголовный кодекс Украины // Законность. — 2002. — № 1. — С. 52.
49. Тюнин В.И. Система преступлений в сфере экономической деятельности (история и современность) // Российский следователь. — 2000. — № 6. — С. 25.
50. Боротьба з господарськими злочинами / Ф.А.Лопушанський, В.П.Філонов, Ю.Л.Титаренко та ін. — Донецьк, 1997. — С. 15-22.
51. Стрельцов Е.Л. К вопросу о родовом объекте хозяйственных преступлений // Актуальные проблемы государства и права. Сб. науч. трудов. Вып. 1. — Одесса, 1994. — С. 162; Кримінальне право. Особлива частина. Підручник / Ю.В.Александров, В.Л.Антипов, М.В.Володько та ш. — К.: НАВСУ— "Правові джерела", 1998. — С. 301—307; Стрельцов Є.Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти: Навчальний посібник. — Одеса: Астропринт, 2000 — С. 242-265.
52. Коржанський М.Й. Кримінальне право України: Частина Особлива. — К.: Генеза, 1998. — С. 259-260.
53. Перепелица А.И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности: Комментарий к действующему законодательству. — Харьков: Рубикон, 1997. — С. 5-7.
54. Мойсик В. Р. Про об'єкт і предмет шахрайства з фінансовими ресурсами // Вісник Верховного Суду України. — 2002. — № 1. — С. 35.
55. Перепелица А.И. Ответственность за преступления в сфере хозяйственной деятельности по проекту нового Уголовного кодекса Украины // Фінансова злочинність. Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, Харків, 12—13 лютого 1999 р. / Ред. кол.: Борисов В.І. та ін. — Харків: Право, 2000. — С. 7-14.
56. Сухов Ю.М. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: проблеми відмежування від суміжних злочинів та кваліфікації за сукупністю: Дис. канд. юрид. наук. — Київ, 2000. — С. 51-52.

57. Брич Л.П., Навроцький В.О. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні. — К.: Атіка, 2000. — С. 153-156.
58. Дудоров О.О., Мельник М.І., Хавронюк М.І. Злочини у сфері підприємництва. — К., 2000. — 283 с.
59. Кальман О.Г. Актуальні проблеми теорії і практики протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом // Мала енциклопедія нотаріуса. — № 3 (9), червень 2003. — 532 с.
60. Кравченко Ю.Ф. Роль органів внутрішніх справ України у боротьбі зі злочинністю у сфері економіки. // Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 15-16 грудня 1998 р. — Х.: 1999. — 980 с.
61. Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива. Курс лекцій / За ред. М.Й. Коржанського. — К.: Атіка, 2001.-385 с.
62. Кушнір П.П. Сплата податків та кримінальна відповідальність // Вісник прокуратури № 34, 2003. — 532 с.
63. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика. — К.: 1997. — 871 с.
64. Марінчак Т. Помилки в кваліфікації господарських злочинів. Підприємництво, господарство та право — № 7 — 2001. — 796 с.
65. Матусовский Г.А. 0 0 Экономические преступления: криминалистический анализ. — Харьков, 1999. — 543 с.
66. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України/ Під заг. Ред. М.О.Потебеня, В.Г.Гончаренка. У двох частинах. Особлива частина. — К.: Форум, 2001.- 439 с.
67. Пивоваров В. Визначення і шляхи кримінологічного вивчення фінансової злочинності. // Право України 2003 рік, №1.
68. Смирнов А.А. Злочинність у сфері підприємницької діяльності та її попередження: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. — Київ, 2002. — 765 с.
69. Борисов В.І. Боротьба зі злочинністю в сфері підприємницької діяльності (кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-процесуальні та

криміналістичні проблеми) / В. І. Борисов [и др.]; відп. ред. Ф. А. Лопушанський, В. І. Борисов //; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Ін-т вивч. проблем злочинності Акад. прав. наук України. - Х.: Право, 2001. - 264 с.

70. Стрельцов Є.Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти: Навч. посібн. – Одеса: Астропринт, 2000. – 476 с.

71. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: Монографія. – К., 2005. – 316 с.

72. Чепінога. В. Г. Основи економічної теорії: Навч. посібник. — К.: Видавництво Ліра-К, 2014. — 240 с.;

73. Орловська Н. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу в Україні / Н. Орловська // Юридичний вісник. - 2014 - № 2.- С.14-16.

74. Пащенко О.О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність) / О.О. Пащенко / Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (м. Харків, 10-11 жовт. 2013 р.; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2013. – С. 210-213.

75. Павлик Л.В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочинні посягання в сфері економіки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Львів, 2013. – 18 с.